

مستندات قرآنی روایی دیدگاه مقام معظم رهبری

در عدم مذاکره با آمریکا

چکیده

مذاکره به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تعامل دیپلماتیک دولت‌های مسلمان با جامعه جهانی، در چارچوب اصول و قواعد فقه اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارد. امروزه، یکی از مسائل چالشی فرا روی دولت اسلامی، رفع اختلافات و نزاع‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی در عرصه بین‌الملل از طریق مذاکره است. در ایران، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نقش مذاکره در سیاست خارجی اهمیت مضاعفی یافت؛ اما مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بارها از مذاکره با دولت آمریکا نهی کرده‌اند. با وجود نفوذ و قدرت آمریکا در جهان و تأثیر عدم رابطه با آن بر اقتصاد و امنیت کشور، مقام معظم رهبری مذاکره با آمریکا را خسارت‌بار و تهدیدکننده استقلال و عزت ملی می‌دانند. از این رو، ضروری است مستندات قرآنی و روایی فرمایشات رهبری در این زمینه به طور شفاف برای جامعه تبیین شود تا از ایجاد شبهات جلوگیری گردد.

این مقاله، با روش توصیفی-تحلیلی، ابتدا به بررسی مفهوم مذاکره در چارچوب دیپلماسی اسلامی و جایگاه آن در تاریخ اسلام می‌پردازد. سپس، مستندات قرآنی و روایی مرتبط با دیدگاه مقام معظم رهبری در عدم مذاکره با آمریکا، از جمله مباحثی چون نفوذ دشمن، خسارت‌های سازش، خوی استکباری آمریکا و غیرقابل اعتماد بودن دشمن مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در نهایت، مقاله با ارائه نتیجه‌گیری، نشان می‌دهد که عدم مذاکره با آمریکا نه تنها یک سیاست عملیاتی، بلکه یک رویکرد اصولی مبتنی بر آموزه‌های وحیانی و قرآنی است که بر حفظ عزت و استقلال کشور تأکید دارد.

کلید واژه‌ها: مذاکره سیاسی، سیاست خارجی اسلامی، مقام معظم رهبری، خوی استکباری، مستندات قرآنی و حدیثی، نفوذ دشمن، دیپلماسی اسلامی

مقدمه

در طول تاریخ علی‌رغم صلح‌خواهی و زندگی مسالمت‌آمیز که یکی از آرمان‌ها و آرزوهای انسان بود جنگ همواره جزء جدایی‌ناپذیر زندگی بشر را تشکیل می‌داد. پایه و اساس هر اجتماعی بر نظم و دوری از هرج و مرج و جنگ می‌باشد و وظیفه حقوق ایجاد نظم اجتماعی و تأمین امنیت یک جامعه است. لذا از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نیازهای جوامع برقراری صلح، امنیت و عدالت است. و مسلماً هرچه جامعه گسترده‌تر باشد این نیاز بیشتر احساس می‌شود. انسان به عنوان موجودی اجتماعی دارای نیازهای مختلف و برآورده کردن این نیازها مستلزم ارتباط با دیگران است. دیپلماسی فرآیند مهمی در برقراری و انجام مذاکرات و یکی از ابزارهای مهم سیاست است. از طریق مذاکره، تعارض را می‌توان بدون جنگ حل و فصل کرد، و این فرآیند در طول قرن‌ها نهادینه شده. غالباً یک بخش مهم فرآیند حل و فصل اختلافات و تعارضات مذاکره است. نشانه‌های بسیاری از مذاکره در صدر اسلام بوده. پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) در شرایطی لازم می‌دیدند از مذاکره برای تأمین منافع و رفع مشکل به طوری که از خونریزی جلوگیری شود و حقوق مسلمین را احقاق نمایند، گام برمی‌داشتند. در ادامه بیان می‌نمایند که در زمان پیامبر اکرم (ص) بزرگ‌ترین مذاکره بین اسلام و شرک و جامعه مسلمین و مجتمع مشرکین به وقوع پیوست که معروف به صلح حدیبیه است و در قرآن کریم از آن یاد می‌شود.

ولی با وجود اهمیت و فواید فراوان مذاکره در سیاست خارجی گاهی مذاکره با یک دولت مضر هست و آن دولت آمریکا است. آیت الله سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) بارها در بیانات خود که ریشه در آموزه‌های وحیانی دارد از مذاکره با دولت آمریکا منع کرده‌اند و مذاکره با آمریکا را موجب خسران و ضرر می‌دانند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «در مورد مذاکره‌ی با آمریکا مکرر گفته‌ایم ما مذاکره نمی‌کنیم. علت چیست؟ علتش را هم من بارها در بحث‌های مختلف گفته‌ام: اول اینکه مذاکره‌ی با آمریکا برای ما هیچ فایده‌ای ندارد، دوم اینکه ضرر دارد» (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش، ۱۹/۱۱/۱۳۹۴).

از این رو مذاکره با آمریکا نه تنها مفید نیست بلکه ضررهای غیر قابل جبرانی برای ملت و کشور ایران دارد. با توجه به تأکید فراوان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بر این راهبرد سیاست خارجی و لزوم اقتناع عمومی، ضروری است مستندات قرآنی و روایی موضع ایشان در زمینه مذاکره

نکردن با آمریکا بیان گردد.

از این رو این تحقیق که به شیوه توصیفی نگاشته شده است در پی پاسخ به این پرسش است که مستندات قرآنی روایی دیدگاه آیت الله سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) در عدم مذاکره با آمریکا چیست؟ با توجه به اهمیت این موضوع تاکنون تحقیقاتی در این زمینه نگارش شده است از جمله: کتاب «صلح امام حسن (ع)» نوشته آیت الله سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) که به موضوع صلح امام حسن (ع) می‌پردازد و بیان می‌نماید که در عصر امام مجتبی (ع) برغم حقانیت و صداقت آن حضرت بار دیگر نه به خاطر شخص و خاندان خود که اهل شجاعت و آل رشادتند بلکه به جهت حفظ کیان اسلام و امنیت و صلاح امت اسلام حضرت تن به مذاکره سپردند و حق امامت را نادیده گرفتند و به ظاهر خلافت دروغین و حکومت ننگین معاویه را امضاء نمودند. همچنین اندیشه‌ها و تحلیل‌های حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) در عرصه سیاست خارجی، به‌ویژه در موضوعاتی مانند صلح، مقاومت و مذاکره با دشمن، ریشه در فهم عمیق ایشان از سیره اهل بیت (ع) و آموزه‌های دینی دارد. در حوزه مذاکره سیاسی و دیپلماسی، پژوهش‌های متعددی صورت گرفته است. با بررسی آثار موجود می‌توان آن‌ها را در چند دسته کلی طبقه‌بندی کرد:

بخشی از این آثار به تبیین اصول و فنون کلی مذاکره به عنوان یک ابزار ارتباطی و راهبردی در روابط انسانی و بین‌المللی پرداخته‌اند.^۱

دسته‌ای دیگر، از منظر حقوق بین‌الملل، نقش دیپلماسی و ابزارهای حقوقی را در حل منازعات بررسی کرده و به دنبال یافتن راهکارهای مؤثر برای تحقق صلح و امنیت بوده‌اند.^۲ در حوزه فقه سیاسی نیز، پژوهش‌هایی با استناد به سیره معصومین (ع) به گونه‌شناسی مذاکره با

^۱ ر.ک: فیشر، راجر و یوری، ویلیام، اصول و فنون مذاکره. ترجمه مسعود حیدری. تهران: سازمان مدیریت صنعتی، ۱۳۹۱ ه.ش

^۲ ر.ک: سبحانی، محمدرضا. (۱۳۹۷). «نقش حقوق بین‌الملل و دیپلماسی در حل منازعات بین‌المللی». پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره ۷، شماره ۲۳، صص ۲۵۴-۲۳۳.

دشمن پرداخته و چارچوب‌های فقهی آن را تحلیل کرده‌اند.^۱ با وجود ارزشمندی تحقیقات مذکور، وجه تمایز پژوهش حاضر در تمرکز ویژه و منسجم آن بر تبیین مبانی و مستندات قرآنی و روایی راهبرد عدم مذاکره با آمریکا در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) است؛ امری که در پژوهش‌های پیشین به صورت مستقل و جامع به آن پرداخته نشده است.

۱- مفهوم شناسی

در هر پژوهشی شناخت مفاهیم و واژگان کلیدی آن بر فهم دقیق آن تأثیرگذار است. از این رو در ابتدا به معنای لغوی و اصطلاحی واژگان می‌پردازیم.

۱-۱- مذاکره

مذاکره در عربی به معنای سخن گفتن با کسی درباره چیزی است.^۲ گرچه معادل اصطلاحی آن در عربی، مفاوضه است. که البته در آن، حقوق و اختیارات دو طرف، مانند دو شریک برابر است یا گردهمایی و تبادل آرا برای کسب دانش در آن مد نظر قرار می‌گیرد.^۳ مذاکره یکی از راهبردهای دیپلماسی است که در اصطلاح علوم ارتباطات، فرآیندی است که طی آن، به منظور رسیدن به توافق بر سر یک مبادله یا یک نفع مشترک، در حالیکه منافع متعارضی وجود دارد، ظاهراً پیشنهادهایی مطرح می‌شود و این رویارویی پیشنهادهای صریحی است که مذاکره را از چانه‌زنی ضمنی و دیگر اشکال رفتار مبنی بر ستیز جدا می‌کند.^۴

^۱ ر.ک: توکلی محمدی، مرتضی «گونه‌شناسی فقهی مذاکره سیاسی با دشمنان به استناد تاریخ (با تطبیق بر مذاکره با آمریکا)». معرفت سیاسی، شماره ۱۶، صص ۴۰-۲۵، ۱۳۹۵ ه.ش

^۲ لويس المنجد الابجدی، ۲۲۰

^۳ زبیدی تاج العروس، ۱۲۸:۱۰

^۴ بارسون: ۱۰۵

۲. مبانی قرآنی و روایی راهبرد عدم مذاکره با آمریکا در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در حوزه سیاست خارجی، به‌ویژه در تبیین راهبرد عدم مذاکره با ایالات متحده آمریکا، بر یک پارادایم منسجم مبتنی بر آموزه‌های وحیانی، تجربیات تاریخی و تحلیل ماهیت نظام سلطه استوار است. این رویکرد، نه یک تصمیم تاکتیکی موقت، بلکه یک راهبرد استراتژیک برآمده از مبانی معرفتی عمیق و شناخت دقیق از طبیعت نظام بین‌الملل است.

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، از ابتدای تشکیل تا کنون، بر اساس اصول و مبانی اسلامی شکل گرفته و تکامل یافته است. در این میان، موضع‌گیری نسبت به آمریکا به عنوان قدرت مسلط بر نظام بین‌الملل، یکی از محوری‌ترین مسائل سیاست خارجی کشور محسوب می‌شود. این موضع‌گیری که در قالب راهبرد عدم مذاکره تبلور یافته، دارای ریشه‌های عمیق در آموزه‌های قرآنی، سنت نبوی و تجربیات تاریخی است.

دلایل این راهبرد را می‌توان در سه محور اصلی «ماهیت‌شناسی دشمن»، «راهبردشناسی دشمن» و «نتیجه‌شناسی تعامل» دسته‌بندی و تحلیل کرد. هر یک از این محورها، مبتنی بر مستندات قرآنی و روایی خاص خود، چارچوب نظری و عملی این راهبرد را شکل می‌دهند.

محور اول: ماهیت‌شناسی دشمن؛ استکبار، عهدشکنی و سلطه‌طلبی

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، پیش از هرگونه تصمیم‌گیری در خصوص مذاکره یا تعامل با هر طرفی، شناخت دقیق و جامع ماهیت آن طرف، امری ضروری و بنیادین است. این شناخت نباید صرفاً بر اساس ظواهر یا شعارهای سیاسی صورت پذیرد، بلکه باید ریشه در مبانی عمیق معرفتی، به‌ویژه آموزه‌های قرآنی و سنت نبوی داشته باشد.

قرآن کریم در آیات متعددی بر اهمیت شناخت دشمن تأکید کرده و مؤمنان را به بصیرت و هوشیاری در برابر دشمنان فرا می‌خواند. این شناخت، نه تنها برای تعیین نوع رفتار و تعامل، بلکه برای پیش‌بینی اقدامات آینده و آمادگی مناسب در برابر تهدیدات ضروری است.

۳. اقتدار علمی و فناوری: شامل سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، پرورش نیروی انسانی متخصص، و دستیابی به فناوری‌های کلیدی.

۴. اقتدار فرهنگی: شامل تقویت هویت ملی و دینی، مقابله با تهاجم فرهنگی، و ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی.

۵. اقتدار دیپلماتیک: شامل تقویت روابط با کشورهای دوست، ایجاد ائتلاف‌های منطقه‌ای، و تقویت جایگاه بین‌المللی.

نقش اقتدار در دیپلماسی

رهبر انقلاب تأکید دارند که در دنیای امروز، «تا اقتدار کشور را احساس نکنند، امنیت تأمین نخواهد شد.» (بیانات، ۱۳۹۵/۰۶/۰۱) این اقتدار، پشتوانه هر دیپلماسی عزتمندانه است. بدون اقتدار، هرگونه مذاکره‌ای به معنای تسلیم در برابر خواسته‌های دشمن و پذیرش تحمیلات او خواهد بود. در مقابل، اقتدار واقعی، باعث می‌شود دشمن به حقوق ملت ایران احترام بگذارد و در چارچوب منطق و موازین بین‌المللی با ایران تعامل کند.

نتیجه‌گیری

بررسی مبانی قرآنی و روایی راهبرد عدم مذاکره با آمریکا در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، نشان می‌دهد که این راهبرد، برآمده از یک نظام فکری منسجم و مبتنی بر آموزه‌های وحیانی است. این راهبرد، نه یک تصمیم احساسی یا موقتی، بلکه نتیجه تحلیل عمیق از ماهیت دشمن، راهبردهای او، و پیامدهای تعامل با اوست.

سه محور اصلی این راهبرد - ماهیت‌شناسی دشمن، راهبردشناسی دشمن، و نتیجه‌شناسی تعامل - هر یک بر مبانی قرآنی و روایی محکمی استوار هستند و تجربیات تاریخی نیز صحت این تحلیل‌ها را تأیید می‌کند.

در نهایت، این راهبرد بر این اصل استوار است که تنها راه مقابله با دشمن مستکبر، نه سازش و تسلیم، بلکه ایجاد اقتدار همه‌جانبه و اتخاذ رویکرد بازدارندگی فعال است. این رویکرد، نه به معنای انزوا و قطع روابط با جهان، بلکه به معنای تعامل عزتمندانه و مبتنی بر قدرت با جهان است که در آن، منافع و ارزش‌های ملی و اسلامی حفظ و تقویت می‌شوند.

نتایج نشان می‌دهد که مسئله مذاکره صرفاً یک موضوع دیپلماتیک نیست بلکه به دلایل عمیق سیاسی، فرهنگی و اعتقادی، دارای ابعاد بسیار پیچیده و حساس است. مذاکره به عنوان یکی از مهم‌ترین شیوه‌های تعامل بین‌المللی و ابزار حل اختلافات، در شرایطی می‌تواند مفید و سازنده باشد که طرفین آن در راستای احترام متقابل و حفظ منافع و عزت خود گام بردارند. اما در مورد مذاکره با آمریکا، واقعیت‌های تاریخی، سیاسی و تجربیات موجود حاکی از آن است که چنین شرایطی فراهم نبوده و این مذاکره‌ها به جای ایجاد صلح و همکاری، اغلب به ابزار نفوذ و فشار دشمن بدل شده است.

یکی از نکات مهمی که این تحقیق برجسته کرد، مسئله نفوذ دشمن از طریق مذاکره است. تجربه نشان داده است که طرف مقابل با سوءاستفاده از روند مذاکره، سعی دارد با ایجاد شکاف‌های داخلی، اعمال فشار اقتصادی و سیاسی و القای تردید در میان مردم و مسئولان، اهداف سلطه‌طلبانه خود را پیگیری کند. این نوع نفوذ به مراتب پیچیده‌تر و خطرناک‌تر از نبردهای نظامی است، زیرا به صورت نرم و تدریجی است و می‌تواند بنیان‌های یک ملت را از درون متزلزل سازد.

همچنین، خوی استکباری آمریکا به عنوان نماد و پرچمدار نظام سلطه جهانی، به گونه‌ای است که هرگز حاضر به پذیرش برابری و استقلال دیگر ملت‌ها نیست. این خوی استکباری باعث شده تا مذاکره با چنین طرفی همواره با ریسک بالای ضرر و زیان همراه باشد. هرگونه توافق بدون حفظ منافع واقعی و عزت ملی، می‌تواند هزینه‌های جبران‌ناپذیری برای کشور به دنبال داشته باشد.

در نهایت، سازش و کوتاه آمدن در برابر دشمنی که دارای چنین روحیه استکباری و سلطه‌طلبی است، نه تنها باعث کاهش تهدید نمی‌شود، بلکه زمینه را برای تشدید تحقیر، سلطه مجدد و استمرار فشارهای اقتصادی و سیاسی فراهم می‌آورد. بر همین اساس، آموزه‌ها و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب، تاکید بر آمادگی همه‌جانبه، هوشیاری مداوم و حفظ خطوط قرمز در مذاکرات را ضروری می‌داند تا از نفوذ دشمن جلوگیری شده و منافع ملت حفظ شود. به طور کلی، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که رویکرد هوشمندانه و مبتنی بر شناخت دقیق از دشمن، همراه با حفظ اقتدار و عزت ملی، تنها راه مقابله با تهدیدات و فشارهای خارجی است. مذاکره تنها زمانی می‌تواند ابزار موثری باشد که ضمن رعایت این اصول، در خدمت تحقق اهداف کلان انقلاب اسلامی و امنیت و استقلال کشور قرار گیرد.

منابع فارسی

۱. * قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی.
۲. * نهج البلاغه، ترجمه دشتی، قم، مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین.
۳. احمدی، بهزاد. شیعیان لبنان و توسعه نفوذ اجتماعی. پگاه حوزه، ۱۳۸۵ ه.ش.
۴. بدرخانی، غلامرضا، اندیشه مقاومت در منظومه فکری امام خامنه‌ای مد ظله العالی، انتشارات دفاع، تهران - ایران، ۱۴۰۰ ه.ش.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و درر الکلم، شرح محمد خوانساری، تهران: دانشگاه: تهران ۱۳۶۶ ه.ش.
۶. خامنه‌ای، امام سید علی، بیانات و سخنرانی‌ها به مناسبت های مختلف. بی‌نا.
۷. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، مترجمان محمد رضا صالحی کرمانی؛ سید محمد خامنه قم: مرکز نشر فرهنگی رجاء. ۱۳۷۳ ه.ش.
۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ ه.ش.
۹. ندافان، پرورش هوش دانش آموزان، طلوع مجد. ۱۳۹۹ ه.ش.
۱۰. نفوذ و مقابله با آن در اندیشه امام خامنه‌ای مد ظله العالی، انتشارات دفاع، تهران - ایران، ۱۳۹۹ ه.ش.
۱۱. نویهض، عجاج. پروتکل های دانششوران صهیون: برنامه عمل صهیونیسم جهانی. ترجمه حمیدرضا شیخی، ویراستار محمدرضا مروارید. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ ششم، ۱۳۹۰ ه.ش.
۱۲. سبحانی، محمدرضا. (۱۳۹۷). نقش حقوق بین‌الملل و دیپلماسی در حل منازعات بین‌المللی. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۷(۲۳)، ۲۳۳-۲۵۴.
۱۳. توکلی، مرتضی. (۱۳۹۵). گونه شناسی فقهی مذاکره سیاسی با دشمنان به استناد تاریخ (با تطبیق بر مذاکره با آمریکا). معرفت سیاسی، ۱۶، ۲۵-۴۰.
۱۴. فیشر، راجر، یوری، ویلیام. (۱۳۹۱). اصول و فنون مذاکره (مسعود. حیدری، مترجم). تهران: سازمان مدیریت صنعتی.

منابع عربی

۱۵. حسینی زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت، انتشارات دار الفکر، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۱۶. شوکانی، محمد بن علی، فتح القدير، دار ابن کثیر، دمشق، ۱۴۱۴ ق.

۱۷. لويس، معلوف، المنجد فى اللغة، دار المشرق، بيروت، ۱۹۹۴م.

سایت ها

۱۸. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای؛ www.khamanei.ir

۱۹. پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری؛ www.khamanei.ir